

Drahomír SUCHÁNEK, *Imperium et sacerdotium. Říšská církev na přelomu prvního a druhého tisíciletí*, Filozofická fakulta UK, Praha 2011

344 s., ISBN 978-80-7308-338-0

Kniha Drahomíra Suchánka je upraveným textem jeho disertační práce a zároveň výsledkem dlouhodobého výzkumu vztahu mezi světskými mocenskými strukturami a církví ve Svaté říši římské v období vrcholného středověku. Jedná se o téma navýsost komplikované vzhledem k tomu, že hovoříme o době, jež i jazyk moci nebo, chceme-li, politický diskurz vystavěla na textu Bible a církevních Otců, v němž vyjadřovala závazky vládce vůči ovládaným, a naopak (srov. zejména texty Mayke de Jong nebo Stefana Patzolda). Zároveň jsme od pozdní antiky svědky procesu, kdy se církev stala útočištěm lokální „senátorské aristokracie“, jež se chopila moci nad pozdně antickými „obcemi“ ovládnutím biskupských úřadů. Na tom se mnoho nezměnilo ani v pozdějších staletích – ostatně sám Suchánek upozorňuje na starší výzkumy, jež ukazují na výraznou roli lokální aristokracie při obsazování biskupských stolců, a to i mimo území bývalého římského impéria. Autor vychází zejména z německé badatelské tradice, jež ústy Leo Santifallera do systematické podoby dovedla tezi o cílené snaze Oty I. učinit církev hlavní převodní pákou královské moci, a to v několika liniích: Ota jednak zajistil biskupům dostatek moci, když na ně údajně začal převádět hraběcí pravomoci,¹ zároveň si měl zabezpečit věrnost budoucích prelátů jejich výchovou na dvoře. Suchánek ovšem nepomíjí celou řadu novějších prací, jež se k této hypotéze postavily kriticky.² Snaží se s nimi vést inteligentní dialog a hledá si svou cestu mezi oběma extrémy.

Suchánek se rovněž věnuje úvahám o politice Oty III. Jeho pohled je dosti střídavý. Mladého panovníka představuje nikoli jako snílka, ale pragmatického politika, který se pokoušel mimo jiné o integraci říše. Oproti situaci za Oty I., kdy bylo absolutním těžištěm říše východní Sasko, se jeho vnuk orientoval více na Švábsko. Také pozornost věnovaná budování komplexu v Cáchách nebyla jistě jen fantaskní ideou, ale pokusem využít karolínský odkaz a posílit tak identitu otonské monarchie i její soudržnost. Lze také souhlasit s myšlenkou, že christianizační politika zaštitěná památkou na sv. Vojtěcha mohla být realistickou snahou o začlenění těch východních oblastí, na jejichž dobytí již vojenská moc říše nestačila. Suchánek dále upozorňuje, že tyto „strategické iniciativy“ Ota dokázal obratně skloubit s konkrétní personální politikou a úspěšně se mu dařilo nahrazovat starší rádce svého děda

1) Leo SANTIFALLER, *Zur Geschichte des Ottonisch-Salischen Reichskirchensystems*, 2. vyd. Graz – Wien 1964.

2) Timothy REUTER, *The 'Imperial Church System' of the Ottonian and Salian Rulers: a Reconsideration*, in: Týž, *Medieval Politics and Modern Mentalities*, ed. J. Nelson, Cambridge 2006, s. 325–354 (přetisk původního textu z roku 1982).

a otce vlastními důvěrníky, aniž by narazil na důraznější odpor – ostatně již jeho regentkám se po pacifikaci bavorského vévody Jindřicha II. Svárlivého podařilo nemožné, totiž získat si naprostou loajalitu tohoto muže.

Podobně Suchánek popisuje i situaci v bavorském vévodství, kde jeho očima můžeme sledovat postupné budování mocenské domény tamní otonské sekundo-genitury. Opatrnější snad měl být při sledování vztahů mezi vévody a episkopátem. Ačkoli podle autora bavorský vévoda biskupy ovládal, situace v sedmdesátých letech 10. století ukazuje pravý opak. Podíváme-li se, který ze zdejších biskupů tehdy Jindřicha Svárlivého podporoval ve vzpouře proti Otovi II., zjistíme, že se jednalo pouze o jeho bývalého vychovatele, friesinského biskupa. Všichni ostatní stáli na straně císaře a někdy na to i doplatili – jako např. Pasov, jehož statky zřejmě vyplenili čeští spojenci bavorského vévody.

Jindřich II. v knize vystupuje jako obratný a pragmaticky uvažující vládce, který ovšem velmi dobře rozumí i symbolice moci. V centralizační politice jeho rodiny v Bavorsku Suchánek spatřuje hlavní příčinu odporu říšských elit proti Jindřichovu nároku na královský trůn, jež překonal jen s podporou svých vzdálených příbuzných z otonské větve dynastie a za podpory mohučského arcibiskupa Willigise. Rozdíl oproti předchozímu stylu vlády se pak měl projevit i značným počtem střetů, jimž musel Jindřich zejména na počátku své vlády čelit a které se následně pokoušel využít ve svůj prospěch, když cíleně rozbíjel majetkové základny svých protivníků. Zde je ovšem třeba podotknout, že nástup každého panovníka té doby byl provázen obdobím neklidu a bylo zcela přirozené, že král svými kroky mnohým šlápl na kuří oko.³ Další zkoumání by si jistě zasloužila rétorika nekompromisnosti a tvrdosti, jež v této době převládala. Bylo by ji totiž vhodné srovnat se situací v dřívějších i pozdějších desetiletích, stejně jako ji vyhodnotit v kontextu pramenů, z nichž tyto představy čerpáme. To dosud historiografie podnikla jen v nedostatečné míře.

Suchánek dále mapuje Jindřichovy vztahy k Itálii a k papežství. Podle autora sice Jindřich papeže podporoval, nicméně se vždycky ve větší míře ohlížel na zájmy své důstojnosti. Také v hranicích říše při obsazování biskupských stolců se měl Jindřich chovat značně autokraticky a vždy usilovat o to, aby bylo každému jasné, že rozhodnutí leží jenom v jeho rukou. Autor v této souvislosti poukazuje rovněž na čtveřici biskupů, jež nebyla šlechtického původu, a upozorňuje, že v soudobém kontextu znamenal i tento nevelký počet neurozených povýšenců mnoho.

Suchánek v zásadě připouští, že Jindřichovo počínání mělo v rámci možností systematický charakter. Se snahou církví skutečně vládnout si však nepřekážela stejně upřímná Jindřichova snaha podporovat biskupství a přispívat k šíření mnišské reformy, jejímž významným centrem byl řezenský klášter sv. Jimrama v králově rodném Bavorsku, k němuž se přidávalo působení starších center v Gorze a v Trevíru. Kromě religiózních motivů mělo jeho jednání i pragmatický rozměr, daný významem církevních center při výkonu panovnické moci. Přesto právě v „re-formě“, nahlížené jako návrat k ideálnímu prapůvodnímu stavu, vidí Suchánek základní

3) Srov. Karl J. LEYSER, *Rule and Conflict in Early Medieval Society: Ottonian Saxony*, London 1979, pro období vlády prvních Ottonů.

koncepční rámec Jindřichovy politiky, přičemž na některých příkladech dokládá, jak zdánlivě obratným politickým krokům k vyšachování údajných nepřátel chybí jiná než právě církevněreformní motivace. Autor vůbec velmi příhodně ukazuje, nakolik vzájemně prorůstaly církve a monarchie raného středověku – ať už to bylo přihlášení se panovníka k odpovědnosti za spásu poddaných, ekonomická a mocenská podpora církve obecně a reformních hnutí zvláště na straně jedné, nebo sakralizace panovnické moci, ekonomické vytěžování biskupství a klášterů či kapitul, případně snaha osobně se integrovat do kanovníckých sborů na straně druhé. Je rovněž sympatické, že byť autor reflektuje výsledky bádání o symbolickém rozměru a inscenovanosti politického jednání ve středověku, vidí v dějinách stále prostor pro emoce a individualitu. V poslední kapitole knihy Suchánek své úvahy dále precizuje jednak prostřednictvím rozboru honosných rukopisů a zejména způsobu znázornění panovníka, jež zasazuje do tehdejšího myšlenkového ovzduší. Publikaci vhodně doplňuje obrazová příloha s nejužšími iluminacemi a obsáhlý seznam literatury.

Přes možné, spíše drobné výtky a náměty k dalšímu výzkumu lze knihu uvítat jako velmi střizlivý pohled na klíčové období říšských dějin, který se úspěšně vyhýbá jak schematickému zachycení „systému“ Leo Santifallerem, tak nebezpečí vyplývajícímu z poněkud extremistické kritiky Timothy Reutera. Suchánek ovšem primárně vychází z několika historiografických textů, tedy z interpretací, a méně se již vyrovnává s prameny. Ty sice cituje, ale užívá je spíše jako ilustrace svých závěrů, a nikoli jako předmět vlastního rozboru. Jeho přístup tak lze chápat více jako synteticko-kompilativní než analytický, přičemž nelze pro nedostatek předchozích dílčích studií zcela posoudit, nakolik jsou vyváženě znějící závěry přijatelné.

Vzhledem k tomu, že zejména v německém jazykovém prostoru byla zkoumané tematické věnována značná pozornost a my disponujeme celou řadou shrnujících a učebnicových textů, není zcela jasné, jaký byl vlastně záměr, se kterým autor k psaní své disertace přistupoval, co zamýšlel nového svou prací přinést. Žádný jasný cíl své práce si totiž nevytkl, stejně jako si nevymezil pracovní postup. Z čtyř knihy však zpětně vcelku jasně vyplývá, že gros knihy leží ve vážení starších názorů uspořádaných po chronologické a geografické ose. Tomu s ohledem na charakter knihy mnoho vytknout nelze.

Pokud se autor pokusil svou knihou seriózně zasáhnout do diskuse o církvi v 10.–11. století, bohužel se minul se svým cílem. Jinak velmi kultivovaný a čtivý text je totiž v češtině, a tudíž většině zahraničních medievistů nedostupný. To znamená, že ačkoli si Suchánkova kniha jistě najde své čtenáře a poskytne jim cenné poučení, stane se vedle několika málo dalších, rovněž česky psaných příspěvků ke starším „obecným“ dějinám pouhým pomníčkem zájmu jednoho autora.⁴

DAVID KALHOUS

4) Připomeňme práce Jaroslava Kudrny a Jaromíra Kincla k dějinám barbarských království či z poslední doby knihu Václava Dršky o franském království.